

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Семена Кузнеця

Затверджено на засіданні кафедри
туризму.

Протокол № 9 від 11.01.2016 р.

Програма навчальної дисципліни
“ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ”
для студентів усіх спеціальностей
усіх форм навчання

Укладачі: к.н.д.у., доцент Колісник М.М.

Відповідальний за випуск
зав. каф. туризму, д.е.н., доц.О.А.Сущенко

ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

ВСТУП

Актуальність навчальної дисципліни «Інституційна система ЄС» визначається тим, що Європейський Союз має унікальний механізм управління. Саме інститути ЄС виступають основними регуляторами інтеграційних процесів, забезпечуючи послідовність та ефективність політики і дій цієї організації. Унікальність інституційного механізму полягає в тому, що інститути ЄС наділені виключною компетенцією у певних сферах, які раніше належали до суверенних прерогатив держав – учасниць Євросоюзу: вони можуть ухвалювати нормативно-правові акти більшістю голосів і зобов'язувати ними фізичних, юридичних осіб, органи держав безпосередньо, без трансформації цих актів у внутрішні правопорядки.

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування у студентів компетентностей щодо аналізу, оцінки і особливостей інтеграційних процесів та інституційного вдосконалення Європейського Союзу, адаптації підприємств в умовах європейської інтеграції України.

Для досягнення мети поставлені такі **основні завдання**:

надати знання щодо стану європейських інтеграційних процесів;
оволодіти системою знань і умінь, які забезпечують здатність орієнтуватися в інституційній побудові ЄС, різноманітності політик ЄС;
набути вміння щодо застосування управлінського досвіду ЄС в процесі європейської інтеграції України.

Об'єктом навчальної дисципліни є історичні та теоретичні передумови інтеграційних процесів в Європі.

Предметом навчальної дисципліни є правових засад та принципів функціонування інституційної системи Європейського Союзу.

Пререквізити: вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши такі навчальні дисципліни, як: "Макроекономіка", "Мікроекономіка", "Міжнародна економіка", "Міжнародне право", "Політика європейської інтеграції".

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

понятійний та категорійний апарат у сфері європейської інтеграції;
процес становлення та механізми функціонування спільних політик Європейського Союзу;

зміст основних етапів становлення інституційної системи ЄС;

характерні риси і особливості організаційної моделі ЄС;
структуру та напрями еволюції інституційної системи ЄС згідно з
установчими договорами ЄС.

прерогативи, правовий статус, організаційну структуру й функції
інститутів і органів ЄС;

особливості системи прийняття рішень в ЄС;

основоположні ознаки політичної системи ЄС;

особливості формування бюджету ЄС;

напрями інституціональної реформи ЄС

ВМІТИ:

працювати з текстами установчих договорів ЄС; аналізувати їх;
розробляти схеми, таблиці, діаграми з євроінтеграційної
проблематики;

складати аналітичні довідки, пропозиції щодо політики у сфері
європейської інтеграції;

аналізувати та порівнювати різні інституційні та політичні системи
сучасності

працювати з ресурсами сайту ЄС в інтернеті;

брати участь в дискусіях з актуальної зовнішньополітичної
проблематики.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага
приділяється оволодінню студентами професійною компетентністю, що
наведена в табл. 1.

Структуру складових професійних компетентностей та їх
формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України
наведено в таблиці 2.

**Професійна компетентність, яка отримується студентами після
вивчення навчальної дисципліни**

Назва компетентності	Складові компетентності
Розробляти та здійснювати обґрунтування оптимальних державно-управлінських та господарських рішень в умовах європейської інтеграції	Визначати сутнісні характеристики європейської інтеграції
	Аналізувати вплив інституційно-правової системи ЄС на сучасну політику європейської інтеграції
	Визначати ключові етапи інституційного розвитку ЄС
	Проводити аналіз впливу інституцій ЄС на економічну інтеграцію
	Визначати особливості стратегічного програмування та планування в ЄС
	Розуміти спільні політики як основу реалізації економічної та політичної інтеграції ЄС
	Визначати відмінності в інституційно-правових системах України та ЄС
	Використовувати норми національного законодавства, з урахуванням положень права ЄС.
	Застосовувати норми права ЄС у процесі інтеграції до єдиного ринку ЄС
	Розробляти практичні рекомендації щодо адаптації державного управління в Україні до європейських стандартів
Формувати напрями підвищення ефективності співпраці України та ЄС	

**Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни
"Інституційна система Європейського Союзу"
за Національною рамкою кваліфікацій України**

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Пререквізити	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність та відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Теоретичні засади європейської інтеграції					
Визначати причини та наслідки європейської інтеграції	Сутність поняття «інтеграція», види інтеграції, основні теорії інтеграції	Розуміння основних теорій європейської інтеграції; знання методології дослідження й удосконалення теорії європейської інтеграції	використовувати загальнонаукові та конкретно наукові методи для дослідження європейської інтеграції та її впливу на розвиток України	Презентувати результати аналізу та порівняння основних теорій європейської інтеграції	Відповідальність за заочною ідентифікацію викликів європейської інтеграції
Тема 2. Еволюційні етапи розвитку Європейського Союзу та інституційні вдосконаленн					
Визначати характеристики європейської моделі розвитку	Ключові концепції, закономірності та основні стадії інтеграційних процесів.	Знання передумов виникнення і еволюцію розвитку ЄС; знання основних етапів інституційного вдосконалення	Аналізувати та оцінювати наслідки розширення ЄС та його вплив на формування інституційної системи ЄС	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо європейської інтеграції та удосконалення інституційної системи	Відповідальність за прийняття індивідуальних й колективних рішень у процесі вибору шляхів ефективної євроінтеграційної політики

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Правові засади інституційної системи ЄС					
Проводити аналіз правових рамок діяльності ЄС	Первинне та вторинне право ЄС. Джерела, принципи та витоки права ЄС.	Знання правових основ формування та розвитку інституцій ЄС;	Аналізувати установчі договори ЄС та визначати межі компетенції інституцій ЄС	Ефективно формувати комунікацію у групі; здатність брати участь у спільному прийнятті рішень щодо удосконалення права ЄС	Відповідальність за прийняття рішень щодо особливостей імплементації законодавства до норм ЄС
Тема 4. Інституційний механізм ЄС					
Визначати розподіл повноважень в інституційній системі ЄС	Теорія поділу влади. Законодавча, виконавча та судова інституції	Знання принципів діяльності інституційного механізму ЄС	Характеризувати інституційну структуру ЄС	Презентувати результати роботи у команді у процесі прийняття та реалізації рішень в ЄС	Відповідальність за прийняття рішень у процесі співробітництва з інституціями ЄС
Тема 5. Політична система в ЄС					
Формувати стратегію економічного розвитку з урахуванням політичного фактору	Характеристика політичної архітектури ЄС. Політичні партії і групи та їх вплив на прийняття рішень в ЄС	Знання особливостей політичного процесу та технології прийняття політичних рішень в ЄС	Формувати політичні пріоритети співробітництва та політичні критерії членства в ЄС	Презентувати результати порівняння організаційних моделей, стратегічного планування та програмування ЄС	Відповідальність за розробку та впровадження політик ЄС
Тема 6. Основні інституції ЄС					
Визначати технологію розробки та реалізації рішень в ЄС	Поняття інституцій ЄС, характеристика інституційного співробітництва у процесі європейської інтеграції	Знання місця та функцій ключових інституцій ЄС; знання алгоритму їх діяльності	Застосовувати сучасні методи дослідження наднаціональних структур управління на прикладі основних інституцій ЄС	Ефективно формувати комунікацію у процесі аналізу принципів розподілу влад в ЄС	Здатність брати на себе ініціативу при лобюванні рішень в основних інституціях ЄС

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 7. Допоміжні інституції ЄС					
Формувати напрями співробітництва в рамках діяльності допоміжних інституцій ЄС	Сутність та значення допоміжних інституцій Європейського Союзу	Знання особливостей діяльності допоміжних інституцій ЄС;	Визначати роль консультативно-дорадчих та фінансових органів ЄС	Презентувати результати роботи у групі щодо оцінки діяльності допоміжних інституцій ЄС	Відповідальність за побудову взаємодії з допоміжними інституціями Європейського Союзу
Тема 8. Спільні політики ЄС					
Здійснювати аналіз спільних політик ЄС	Поняття спільних політик, формування та джерела фінансування, бюджет ЄС.	Знання цілей та принципів спільних політик, політико-правові та інституційні засади галузевих політик ЄС	Визначати відповідальних за здійснення та адресати спільних політик ЄС.	Ефективно формувати комунікацію у процесі реалізації європейських спільних політик	Відповідальність за розробку економічних та регіональних програм
Тема 9. Агентства ЄС					
Визначати вплив агенцій на виконання повноважень ЄС	Сутність, статус та роль європейських агенцій	Знання про спеціалізовані та децентралізовані агенції ЄС	Аналізувати виконання наукових, технічних, спеціалізованих та управлінських завдань агенціями ЄС	Ефективно формувати комунікацію з процесі симуляції діяльності агенцій ЄС	Відповідальність за проведення моніторингу
Тема 10. Відносини Україна-ЄС					
Формувати стратегію інтеграції України до ЄС	Напрями, перспективи та передумови інтеграції України до ЄС.	Знання про історію та основні етапи відносин Україна ЄС	Здійснювати моніторинг результативності та ефективності відносин України та ЄС	Презентувати результати роботи у команді при обговоренні перспектив торгівельно-економічного, безпекового та іншого співробітництва України та ЄС	здатність формулювати власну позицію щодо розробки та реалізації європейських програм та проектів в Україні

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ЄКТС). Форма підсумкового контролю – залік.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Формування інституційної системи Європейського Союзу

Тема 1. Теоретичні засади інтеграційних процесів

1. Поняття інтеграції..

Види інтеграції. Інтеграція та співробітництво. Об'єктивні та суб'єктивні передумови інтеграційних процесів. Розвиток інтеграційних процесів в контексті глобалізації. Інтеграція як спосіб подолання конфліктності на європейському континенті. Формальна та неформальна інтеграція.

2. Етапи (фази) інтеграції.

Етапи економічної інтеграції та поширення інтеграційних процесів. Етапи формування та особливості інституційної системи ЄС. Інституційна модель ЄСВС. Еволюція організаційної моделі Європейських Співтовариств згідно з установчими договорами ЄС. Структура інституційної системи Європейського Союзу, її характерні риси. Спроби конституціоналізації ЄС. Реформування в Європейському Союзі. Еволюція ролі та статусу інститутів ЄС в його організаційній моделі. Принципи формування та функціонування, повноваження інститутів ЄС.

3. Основні підходи щодо пояснення інтеграційних процесів.

Міжурядовий підхід, федералізм, функціоналізм/неофункціоналізм, транс акціональний підхід.

Тема 2. Еволюційні етапи розвитку Європейського Союзу та інституційні вдосконалення

1. Історичні, економічні та політичні засади інтеграції в Європі.

План Маршалла (1948) та початок європейської економічної інтеграції. Організація європейського економічного співробітництва, Європейський платіжний союз. Меморандум Ж. Монне та Декларація Р. Шумана 9 травня 1950 р.

2. Три етапи та опори в розвитку інституцій ЄС.

Маастріхтський договір і трансформація європейських спільнот в Європейський Союз (ЄС). Формування спільної зовнішньої політики та політики безпеки країн-членів - наступний етап та друга опора в розвитку ЄС. Шенгенські домовленості та процесі європейської інтеграції. Правове співробітництво (гармонізація правових систем країн-членів та внутрішньої політики) - третя опора ЄС. Роль Амстердамського договору в розвитку «третьої опори». Прямі вибори в Європарламент, громадянство ЄС, спільні інститути та союзне право як чинники поглиблення політичної інтеграції в Європі.

3. Прийняття Конституції Європейського Союзу та криза її ратифікації.

Лісабонський договір (2009 р.) та його значення для розвитку інституційної системи Європейського Союзу.

Тема 3. Правові засади інституційної системи ЄС

1. Предмет, мета та метод права ЄС.

Історичні, економічні та політичні засади інтеграції в Європі. Джерела права ЄС.

2. Первинне право ЄС та основні акти, що до нього відносяться.

Єдиний Європейський Акт. Маастріхтський договір. Наступність Маастріхтського договору стосовно попередніх установчих актів. Амстердамський договір та реформування ЄС. Ніццький договір. Європейський Конвент та конституційна реформа ЄС. Лісабонський договір. Сучасна структура ЄС. Вторинне (похідне) законодавство ЄС.

3. Система і принципи прийняття рішень в інститутах ЄС.

Етапи і особливості законотворчого процесу в ЄС. Консультаційна процедура. Процедура згоди (ст. 251, 252 ДЄС). Процедура співпраці (ст. 252 ДЄС). Процедура спільного ухвалення рішень (251). Процедура соціального партнерства.

Тема 4. Інституційний механізм ЄС

1. Інститути європейських спільнот та ЄС.

Етапи формування та особливості інституційної системи ЄС. Інституційна модель ЄСВС. Еволюція організаційної моделі Європейських Співтовариств згідно з установчими договорами ЄС.

2. Структура, повноваження, принципи формування та функції сучасних інститутів ЄС.

Структура інституційної системи Європейського Союзу, її характерні риси. Спроби конституціоналізації ЄС. Реформування в Європейському Союзі. Еволюція ролі та статусу інститутів ЄС в його організаційній моделі. Принципи формування та функціонування, повноваження інститутів ЄС.

3. Наднаціональність інститутів ЄС.

Лобювання на наднаціональному рівні в ЄС. Європейські групи інтересів. Розподіл владного впливу серед держав-членів ЄС та легітимність прийняття рішень

Тема 5. Політична система ЄС.

1. Особливості політичної системи ЄС.

Основні політичні функції ЄС. Складові політичної системи ЄС. Порівняння організаційних моделей ЄС, міжнародних міжурядових організацій, конфедеративних та федеративних утворень. Вплив інтеграційних процесів на національний суверенітет.

2. Розподіл повноважень та принцип субсидіарності в ЄС.

Чинники, методи, етапи та рівні розробки політики ЄС. Міжінституційний вимір прийняття рішень в ЄС. Моделі реалізації політичного процесу в ЄС. Особливості стратегічного програмування та планування в ЄС. Особливості політичної системи ЄС.

3. Загальні принципи й визначальні риси політико-правової системи.

Пріоритет права співтовариств над національним; принцип прямої дії права Співтовариств. Правосуб'єктність в ЄС. Загальні принципи й визначальні риси правової системи Співтовариств: пріоритет права співтовариств над національним; принцип прямої дії права Співтовариств. Правосуб'єктність в ЄС

Змістовий модуль 2.

Функціонування інституційної системи ЄС

Тема 6. Основні інституції ЄС

1. Європейська Рада.

Президент Європейської Ради. Високий представник із зовнішньої та безпекової політики . Європейська Рада як орган політичного керівництва.

2. Рада Міністрів та її компетенція.

Головний орган в ухваленні рішень в Європейському Союзі. Конфігурації Ради Міністрів ЄС. Процедури голосування в Раді Міністрів.

3. Європейський Парламент.

Вибори до європарламенту. Політичні групи та їх відповідальність. Розробка та ухвалення законодавчих актів. Обрання Президента та затвердження складу Європейської Комісії. Види законодавчих процедур у ЄС.

4. Єврокомісія та її компетенція.

Виконавчий орган ЄС, принципи формування складу Комісії після 2014 року. Відповідальність Комісії. Генеральні директори та генеральний секретаріат. Президент та Віце-президент Єврокомісії. Роль Європейського Парламенту в законодавчій процедурі. Види законодавчих процедур у ЄС.

5. Функції Суду ЄС.

Роль ЄСП у правотворчому процесі. Найвищий Суд ЄС. Судді та генеральні адвокати. Функції Суду ЄС. Інші інститути ЄС: Загальний Суд, ЄЦБ. Судді та генеральні адвокати.

Тема 7. Допоміжні інституції ЄС

1. Дорадчі органи ЄС,

Консультативні органи ЄС. Економічний і соціальний комітет. Комітет регіонів. Спеціалізовані фонди ЄС. Соціальний європейський фонд, Європейський фонд розвитку.. Омбудсмен та його роль в організаційній системі ЄС. Роль автономних агентств у виробленні політики ЄС.

2. Європейський центробанк та банківська система.

Фінансові ресурси й установи ЄС. Європейський інвестиційний банк: членство, функції, організаційна структура. Європейський

інвестиційний фонд. Європейський центральний банк: функції, організаційна структура

3. Суд аудиторів та його функції.

Перевірка законності та правильності прибутків та видатків. Підготовка звітів. Оприлюднення результатів досліджень. Розташування Суду аудиторів.

4. Омбудсмен.

Обрання, функції та повноваження омбудсмана ЄС. Європол.

Тема 8. Спільні політики ЄС

1. Розвиток та договірна база спільних політик ЄС.

Класифікація спільних політик ЄС: горизонтальні й секторальні, фундаментальні й вторинні політики. Фінансування спільних політик. Бюджет ЄС. Джерела надходжень та видатки бюджету ЄС. Горизонтальні політики ЄС.

2. Регіональна політика та політика згуртування.

Цілі та принципи регіональної політики ЄС. Політико-правові та інституційні засади регіональної політики ЄС. Етапи розвитку регіональної політики ЄС. Транскордонне співробітництво. Єврорегіони. Спільна екологічна політика. Інституційні засади, фінансові інструменти та напрями екологічної політики ЄС. Еволюція політики охорони навколишнього середовища. Боротьба з глобальною зміною клімату в ЄС.

3. Галузеві політики ЄС.

Торгівельна політика: інструменти та механізми реалізації. Цілі й принципи Спільної сільськогосподарської політики. Пошуки шляхів структурного реформування ССП. Еволюція спільних політик у сфері рибальства; конкуренції; транспорту і промисловості. Формування системи Пан'європейської мережі як найбільш актуальне питання транспортної політики ЄС. Розвиток енергетичної політики ЄС. Енергетична стратегія ЄС. Пріоритети зовнішньої енергетичної політики ЄС. Особливості та перспективи співпраці України з ЄС в енергетичній сфері. Науково-технічна й інноваційна політика ЄС. Засади спільної політики щодо дослідницької діяльності ЄС. Рамкові програми у сфері НДД. Лісабонська стратегія збалансованого розвитку і зростання в регіоні ЄС

Тема 9. Агентства ЄС

1. Виникнення та розвиток агенцій ЄС.

Роль та функції агенцій ЄС. Правовий статус агенцій Європейського Союзу. Виконання специфічних технічних, наукових або адміністративних завдань агенціями ЄС.

2. Чотири групи агентств Європейського Союзу.

Агентства Співтовариства. Агентства у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Агентства у сфері співробітництва поліцейських та судових органів в кримінально-правовій сфері. Виконавчі агентства. Моніторингові центри та виконавчі агентства ЄС.

3. Перспективи реформування агенцій ЄС.

Участь України у діяльності агенцій та програм ЄС.

Тема 10. Відносини Україна - ЄС

1. Ідентичність України та процеси європейської інтеграції.

Участь України у субрегіональних інтеграційних процесах, польсько-українське співробітництво як стимули європейського напрямку української інтеграції. Європейської політики сусідства (ЄПС) та розвиток відносин з ЄС. Участь України в ініціативі ЄС “Східне партнерство”: природа, цілі, формати діалогів.

2. Правові засади та механізми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Переговори між Україною та Європейським Союзом стосовно укладення Угоди про асоціацію: труднощі переговорів. Прийняття “Порядку денного асоціації Україна – ЄС” (23 листопада 2009 р.) Укладення угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2014).

3. Регіональне та транскордонне співробітництво з ЄС.

ЄС як інвестор та торговельний партнер України. ЄС як інвестор та торговельний партнер України. Регіональне та транскордонне співробітництво з ЄС. Проблема інтеграції України як чинник внутрішньополітичної боротьби.

3. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює

підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 3.1), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни (таблиця 3).

Таблиця 3.

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання
Змістовий модуль 2.	
Принципи функціонування інституційної системи ЄС	
Тема 10. Відносини Україна - ЄС	<p><i>Тема семінарського заняття "Особливості взаємовідносин України та ЄС":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сучасний стан та перспективи розвитку відносин України з ЄС. 2. Вступ України до ЄС та його можливі наслідки. 3. Політика ЄС стосовно України на сучасному етапі. 4. Проблема інтеграції України як чинник внутрішньополітичної боротьби

4. Теми практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті. Воно включає проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань із їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання (табл. 4).

Перелік тем практичних занять

Назва змістовного модулю	Теми практичних занять (за модулями)
1	2
Змістовий модуль 1. Формування інституційної системи ЄС	Завдання 1. Порівняльний аналіз основних теорій європейської інтеграції
	Завдання 2. Основні етапи еволюції європейської ідеї.
	Завдання 3. Визначення особливостей права ЄС.
	Завдання 4. Механізм прийняття рішень та голосування в ЄС.
	Завдання 5. Політичні виклики розвитку ЄС
	<i>Колоквіум за змістовим модулем 1 «Формування інституційної системи ЄС»</i>
Змістовий модуль 2. Функціонування інституційної системи ЄС	Завдання 6. Інституційне реформування в ЄС.
	Завдання 7. Співробітництво основних та допоміжних інституцій ЄС.
	Завдання 8. Особливості та принципи регіональної політики ЄС
	Заняття 9. Статус та роль агентств ЄС.
	<i>Колоквіум за змістовим модулем 2 «Функціонування інституційної системи ЄС»</i>

5. Самостійна робота студентів

Вивчення матеріалу з навчальної дисципліни передбачає проведення студентом самостійної роботи.

Самостійна робота студентів є важливою складовою навчального процесу. Її слід розглядати як спосіб індивідуалізації процесу навчально-професійної підготовки студентів, як основу самоосвітньої діяльності фахівців, вагомий чинник їх професійної мобільності.

Вона полягає у поглибленому вивченні та аналізі інформації з питань, винесених на самостійне опрацювання з використанням підручників, навчальних посібників, науково-економічної та періодичної

літератури, законів та нормативних актів України, інформації з мережі Інтернет, даних статистичних довідників. Ця інформація повинна використовуватися студентом при підготовці до практичних (семінарських) занять та до проміжного і підсумкового контролю.

Перелік питань для самостійного опрацювання подано в табл.6.

Таблиця 5

Питання для самостійного опрацювання

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Форми контролю СРС
1	2	3
Тема 1. Теоретичні засади європейської інтеграції	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>практичного заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу з теми «Концепція, закономірності та етапи об'єднаних процесів»	Презентація результатів
Тема 2. Еволюційні етапи розвитку Європейського Союзу та інституційні вдосконалення.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Підготовка до контрольної роботи за темами 1 і 2. Виконання <i>індивідуального завдання</i> «Вплив розширення ЄС на розвиток інституційної системи»	Захист індивідуального завдання
Тема 3. Правові засади інституційної системи ЄС.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, підготовка до контрольної роботи. Виконання <i>індивідуальних завдань</i> «Типи ухвал та правових актів в Європейському Союзі».	Письмова контрольна робота за темами 1 і 2. Захист індивідуального завдання
Тема 4. Інституційний механізм ЄС.	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; виконання <i>індивідуального завдання</i> « Принципи інституційного механізму ЄС»	Захист індивідуального завдання
Тема 5. Політична система ЄС.	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; написання есе на тему "Порівняльна характеристика політичних систем в ЄС", виконання ІНДЗ	Перевірка есе
Тема 6. Основні інституції ЄС.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Виконання <i>індивідуального завдання</i> «Особливості формування та функціонування Ради Європейського Союзу як головної інституції Співтовариства»	Захист індивідуального завдання

1	2	3
Тема 7. Допоміжні інституції ЄС.	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; підготовка до практичного заняття «Функціонування допоміжних органів ЄС»	Презентація результатів
Тема 8. Спільні секторальні політики ЄС	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. <i>Есе</i> на тему «Особливості та перспективи співпраці України та ЄС в економічній сфері»	Перевірка есе
Тема 9. Агентства ЄС.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Виконання <i>індивідуального завдання</i> «Європейські агентства в інституційній системі ЄС».	Захист індивідуального завдання
Тема 10. Відносини Україна-ЄС.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>колоквіуму</i> . Підготовка презентації ІНДЗ	Захист ІНДЗ, семінарське заняття

5.1. Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) студента є вибіркоким видом позааудиторної самостійної роботи студента та має навчально-дослідницький характер, виконується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом зі складанням підсумкового екзамену з даної навчальної дисципліни. Виконання ІНДЗ є одним із важливих засобів підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів, які здатні застосовувати на практиці теоретичні знання, вміння та навички з даної навчальної дисципліни.

Тема ІНДЗ: " Розробка і прийняття рішень в інститутах ЄС."

6. Методики навчання

Для активізації навчального процесу при викладанні дисципліни "Інституційна система ЄС" передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких як: проблемні лекції; робота в малих групах; семінари – дискусії (круглий стіл); мозкові атаки; кейс-метод; ділові та рольові ігри; презентації, банки візуального супроводження (табл.7).

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни (лекційні заняття)**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Теоретичні засади європейської інтеграції	Семінар-дискусія "Основні теорії європейської інтеграції"
Тема 2. Еволюційні етапи розвитку Європейського Союзу та інституційні вдосконалення.	Презентація : "Історичні передумови створення ЄС", "Інституційний розвиток ЄС".
Тема 3. Правові засади інституційної системи ЄС.	Семінар-дискусія "Установчі договори та джерела права ЄС".
Тема 4. Інституційний механізм ЄС.	Презентація на тему "Прийняття рішень в ЄС".
Тема 5. Політична система ЄС.	Лекція проблемного характеру з питання "Роль політики в процесі прийняття рішень в ЄС", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 6. Основні інституції ЄС.	Візуальне супроводження: "Сутність та функції основних інституцій Європейського Союзу".
Тема 7. Допоміжні інституції ЄС.	Презентації на теми: «Роль допоміжних інституцій в інституційній системі ЄС»
Тема 8. Спільні політики ЄС.	Лекція проблемного характеру з питання "Розробка та реалізація спільних секторальних політик ЄС", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 9. Агентства ЄС.	Міні-лекція «Агентства ЄС»
Тема 10. Відносини Україна-ЄС.	Проблемна лекція "Перспективи розвитку відносин між ЄС та Україною"

**Використання методик активізації процесу навчання
(семінарські та практичні заняття)**

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
1	2	3
<i>Тема 1.</i> Теоретичні засади європейської інтеграції	Завдання 1. Порівняльний аналіз основних теорій європейської інтеграції	Кейс-метод, презентації
<i>Тема 2.</i> Еволюційні етапи розвитку Європейського Союзу та інституційні вдосконалення	Завдання 2. Основні етапи еволюції європейської ідеї.	Робота в малих групах, мозкові атаки
<i>Тема 6.</i> Основні інституції ЄС.	Завдання 6. Інституційне реформування в ЄС.	Банки візуального супроводу, презентації
<i>Тема 8.</i> Спільні політики ЄС.	Завдання 8. Особливості та принципи регіональної політики ЄС	Робота в малих групах, мозкові атаки
<i>Тема 10.</i> Відносини Україна-ЄС.	<i>Семінарське заняття. Тема: "Особливості взаємовідносин України та ЄС":</i>	Семінари-дискусії, метод сценаріїв, презентації

7. Рекомендовані підручники та література

7.1. Основна література

1. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ „Магістр”, 2009. – 620 с.

2. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2013. – Вип. 15. – 336 с.

3. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та

місц. самоврядування ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2013. – Вип. 14. – 208 с.

4. Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. — К. : Ін Юре, 2015. — 312 с.

5. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія / І. В. Яковюк ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – Х. : Право, 2013. – 760 с.